

I

In het voorjaar van 18.. voelde de sjah in sjah, de heilige, verheven en grote monarch, de onbeperkte heerser en keizer van alle Perzische staten, een onbehagen opkomen zoals hij nog niet eerder had gekend.

De beroemdste doktoren in zijn rijk hadden geen verklaring voor zijn ziekte. De sjah in sjah was ten zeerste veront- rust.

Tijdens een slapeloze nacht ontbood hij zijn oppereunuch Patominos, een wijs man die de wereld kende, ofschoon hij nooit buiten het hof was geweest. Hij sprak tot hem: ‘Ik ben ziek, Patominos, mijn vriend. Ik vrees dat ik erg ziek ben. De dokter zegt dat ik gezond ben, maar ik geloof hem niet. Geloof jij hem, Patominos?’

‘Nee, ik geloof hem ook niet!’ zei Patominos.

‘Geloof jij dan ook dat ik ernstig ziek ben?’ vroeg de sjah.

‘Ernstig ziek – nee – dat geloof ik niet!’ antwoordde Patominos. ‘Maar ziek wel! Ziek zeker, heer! Er bestaan vele ziektes, heer. Doktoren zien die niet omdat zij geleerd hebben alleen te letten op ziektes van de lichaamsorganen. Maar wat heeft een mens aan een gezond lichaam met gezonde organen, als zijn ziel hunkert?’

‘Hoe weet jij dat ik hunker?’

‘Ik ben zo vrij het te vermoeden.’

‘En waar hunker ik naar?’

‘Dat,’ antwoordde Patominos, ‘is een kwestie waarover ik enige tijd zou moeten nadenken.’ Patominos de eunuch deed

alsof hij nadacht en zei toen: ‘Uw hunkering, heer, gaat uit naar exotische landen, naar de landen van Europa bijvoorbeeld.’

‘Een lange reis?’

‘Een korte reis, heer! Korte reizen verschaffen meer genoeg dan lange. Van lange reizen word je ziek.’

‘En waar naartoe?’

‘Heer,’ zei de eunuch, ‘er zijn allerlei landen in Europa. Dat hangt helemaal af van wat een mens eigenlijk in die landen zoekt.’

‘En wat denk jij dat ik er zou moeten zoeken, Patominos?’

‘Heer,’ zei de eunuch, ‘een beklagenswaardig man als ik weet niet wat een groot heerser zou kunnen zoeken.’

‘Patominos,’ zei de sjah, ‘je weet dat ik al wekenlang geen vrouw meer heb aangeraakt.’

‘Dat weet ik, heer,’ antwoordde Patominos.

‘En denk je, Patominos, dat zoiets gezond is?’

‘Heer,’ zei de eunuch, terwijl hij zich iets uit zijn gebukte houding oprichtte, ‘ik moet zeggen dat mensen van mijn bijzondere soort niet veel verstand hebben van zulke zaken.’

‘Jullie zijn te benijden.’

‘Ja,’ antwoordde de eunuch en verhief zich in zijn volle, vlezige lengte. ‘Ik heb van ganser harte met andere mannen te doen.’

‘Waarom heb je met ons te doen, Patominos?’ vroeg de vorst.

‘Om tal van redenen,’ antwoordde de eunuch, ‘maar voornamelijk omdat mannen onderworpen zijn aan de wet van de afwisseling. Dat is een bedrieglijke wet want afwisseling bestaat helemaal niet.’

‘Wil je daarmee zeggen dat ik omwille van die afwisseling ergens naartoe moet reizen?’

‘Ja, heer,’ zei Patominos, ‘om u ervan te overtuigen dat ze niet bestaat.’

‘En alleen dat zou me al gezond maken?’

‘De overtuiging niet, heer,’ sprak de eunuch, ‘maar de ervaringen die nodig zijn om tot die overtuiging te geraken!’

‘Hoe kom je aan dat inzicht, Patominos?’

‘Doordat ik gecasteerd ben, heer!’ antwoordde de eunuch en boog weer.

Hij raadde de sjah in sjah aan een verre reis te maken. Hij stelde Wenen voor. ‘Daar waren jaren geleden al eens mohammedanen,’ herinnerde de heerser zich.

‘Heer, destijds zijn ze er helaas niet in geslaagd de stad binnen te dringen. Anders zou er nu boven op de toren van de Stephansdom geen kruis staan, maar onze halvemaan!’

‘Oude tijden, oude geschiedenissen. Wij leven in vrede met de keizer van Oostenrijk.’

‘Jazeker, heer!’

‘We gaan!’ beval de sjah. ‘Verwittig de ministers!’ En zoals hij bevolen had, geschiedde.

Oppereunuch Kalo Patominos zat eerst in de wagon eerste klas, later in het achterschip, en had de heerschappij over de vrouwen. Hij keek naar de roodgloeiende ondergaande zon. Hij rolde zijn kleedje uit, viel op zijn knieën en begon zijn avondgebed te prevelen. Zonder herkend te zijn kwamen ze in Constantinopel aan.

De zee was vredig als een kind. Het schip dreef kalm en lieflijk, alsof het zelf een kind was, door de blauwe nacht.

II

Enkele dagen kruiste het maagdelijke schip van de sjah rond op de blauwe zee. Want niemand durfde de grote gebieder te vertellen dat ze moesten wachten op antwoord van de Perzische ambassadeur in Wenen. Al na anderhalve dag werd de sjah ongeduldig. Hoewel hij zich niet bekommerde om de koers van het schip, moest hij toch merken dat steeds weer het stuk kust opdoemde dat hij zojuist achter zich had gelaten. Ook hem bevreesdde het stilaan dat zo'n krachtig schip zoveel tijd nodig had om zo'n kleine zee over te steken. Hij ontbood de grootvizier en gaf hem bedekt te kennen dat hij ontevreden was over de traagheid van de overtocht. Hij gaf het alleen bedekt te kennen, hij zei het niet duidelijk. Want, vertrouwde hij zijn dienaren al geen van allen zolang hij vaste grond onder de voeten had, als hij op het water ronddreef, vertrouwde hij ze nog minder. Zeker, ook op zee lag je lot in Gods hand, maar ook een beetje in die van de kapitein. Telkens als hij aan de kapitein dacht, werd de sjah toch al onrustig. Die kapitein beviel hem helemaal niet, vooral omdat hij zich niet kon herinneren hem ooit te hebben gezien. De sjah was namelijk uiterst achterdochtig. Zelfs mannen met wie hij op vertrouwelijke voet stond, verdacht hij maar al te snel; wat te denken van degenen die hij niet kende of die hij zich niet herinnerde? Ja, hij was zó achterdochtig dat hij van zijn achterdocht niet eens blijk durfde te geven – in de naïeve, bij machtige heersers vaak voorkomende overtuiging dat ze zelf nóg slauer zijn dan hun dienaren. Daarom gaf hij de

grootvizier nu ook alleen voorzichtig te kennen dat hij dat lange rondvaren niet helemaal vertrouwde. De grootvizier echter, die wel degelijk zag dat de sjah zijn achterdocht niet wilde uiten, liet op geen enkele manier blijken dat hij achterdocht bespeurde.

‘Heer,’ zei de grootvizier, ‘ook ik vind het onbegrijpelijk dat we zoveel tijd nodig hebben om de zee over te steken.’

‘Ja,’ beaamde de sjah, alsof hij zelf pas door deze opmerking van de grootvizier attent was gemaakt op de al te langzame overtocht, ‘ja, je hebt gelijk, waarom varen we zo langzaam?’

‘We zouden de kapitein eens moeten raadplegen, heer!’ zei de grootvizier.

De kapitein kwam en de sjah vroeg: ‘Wanneer zijn we eindelijk bij de kust?’

‘Grote en machtige heer,’ antwoordde de kapitein, ‘het leven van Uwe Hoogheid is ons allen heilig! Heiliger dan onze kinderen is het, heiliger dan onze moeders, heiliger dan het licht onzer ogen. Onze instrumenten kondigen storm aan, ook al ziet de zee er op dit moment nog zo vredig uit. Als Uwe Hoogheid aan boord is, moeten we duizendmaal beter opletten. Want wat is belangrijker voor ons leven, voor ons land, voor de wereld, dan het geheiligde leven van Uwe Hoogheid? – En onze instrumenten kondigen helaas storm aan, Hoogheid!’

De sjah keek naar de hemel. Die was een strakblauw stralend gewelf. De sjah dacht dat de kapitein tegen hem loog. Maar dat zei hij niet. Hij zei alleen: ‘Ik heb de indruk, kapitein, dat uw instrumenten niet deugen!’

‘Zeker, Hoogheid,’ antwoordde de kapitein, ‘ook instrumenten zijn niet altijd betrouwbaar.’

‘Net zomin als jij, kapitein,’ zei de sjah.

Opeens ontwaarde hij een piepklein, wit wolkje aan de rand

van de horizon. Om de waarheid te zeggen: het was amper een wolkje, het was een sluiertje, eigenlijk niet meer dan een zweem van een wolkje. Ook de kapitein had het op hetzelfde moment in het oog gekregen en hij hoopte al dat een wonder hem te hulp was gekomen en dat hij, zijn leugen en zijn leugenachtige, gelogen instrumenten in de ogen van de heerser over alle gelovigen opeens te rechtvaardigen zouden zijn.

Maar het tegendeel was het geval. Want hoe klein en raggfijn het wolkje ook was, het vergrootte de woede van de sjah. Hij was al zo opgetogen geweest dat hij de grootvizier en de kapitein op een vuige leugen had betrapt – en nu kwam daar de natuur zelf, bracht een wolkje voort (en hoe gemakkelijk konden dat geen echte wolken worden!) en gaf de liegende instrumenten nog gelijk ook! De sjah sloeg de voortdurend wisselende vormen van het wolkje met grimmige aandacht gade. Weldra werd het minder dicht. De wind rafelde het een beetje uiteen. Maar vervolgens balde het nog meer samen dan eerst. Nu zag het eruit als een sluier die tot een kluwen opeengepropt was. Daarna dijde het in de lengte uit. En ten slotte werd het donkerder en dichter. De kapitein stond nog steeds achter de sjah. Ook hij sloeg de wisselende vormen van de kleine wolk gade, echter geenszins grimmig maar met troost in het hart. Maar ach, zijn gemoed bedroog hem! Plotse-ling draaide de sjah zich woedend om en zijn gelaat leek de kapitein een soort gevaarlijke parsee hagelwolk. ‘Jullie vergissen je allemaal,’ begon de machtige heerser heel zacht, met een stem die haast toonloos uit onbekende diepten van zijn ziel kwam. ‘Jullie vergissen je allemaal als jullie menen dat ik jullie slinkse handelwijze niet doorzie. Je zegt me de waarheid niet! Wat vertel je me nou over je instrumenten? Wat voor storm kondigen die aan? Mijn ogen zijn nog altijd betrouwbaarder dan jouw instrumenten. Overall om ons heen is de hemel helder en blauw, zelden heb ik zo’n heldere en blauwe

hemel gezien. Open je ogen, kapitein! Zeg nu zelf, zie jij ook maar één, nog zo klein wolkje aan de horizon?

De schrik van de kapitein was groot, maar zijn verbazing was nog immenser. En nog groter dan zijn schrik en zijn verbazing was zijn radeloosheid. Was de woede van de vorst echt of gespeeld? Stelde de vorst hem op de proef? Wie kon het weten? Hij had nooit in de nabijheid van de sjah verkeerd, hij kende zijn gewoonten niet. Deze en gene had de kapitein wel eens verteld dat de sjah soms deed alsof hij in woede ontstak om de mate van oprechtheid vast te stellen waartoe zijn dienaren in staat waren. Ongelukkigerwijs dacht de arme kapitein juist nu aan deze ene, over het algemeen beslist niet kenmerkende karaktertrek van de vorst en besloot oprecht te zijn. 'Heer,' zei hij, 'de ogen van Uwe Hoogheid hebben zojuist die wolk daar aan de horizon gezien.' En de ongelukkige kapitein ging in zijn stoutmoedigheid zo ver dat hij zelfs zijn vinger uitstak en naar het wolkje wees, dat inmiddels een heuse zwartblauwe wolk was geworden, die met angstaanjagende snelheid op het schip af dreef.

'Kapitein!' bulderde de sjah, 'wil jij mij leren naar de hemel te kijken? Noem je dat dunne nevelsliertje daar een wolk? Voel je de stralen van de zon niet?'

Op dat ogenblik gebeurde er iets onverwachts. De wolk, die binnen een paar seconden was veranderd in een laaghangende, van regen verzadigde blauwzwarte onweerswolk, had net de zon bereikt en verduisterde de aarde.

De kapitein strekte zijn armen uit en er kwam geen woord meer over zijn trillende lippen. Het was alsof hij wilde zeggen: Heer, tot mijn grote leedwezen ben ik gedwongen de hemel te laten spreken. Hij maakt zich juist op om Uwe Hoogheid in mijn plaats antwoord te geven.

Ook de sjah had natuurlijk wel gezien dat de zon verduisterd werd. Maar hij wist nog niet goed of hij verheugd moest

zijn over de eerlijkheid van zijn dienaren, die hem inderdaad nauwkeurig en waarheidsgetrouw hadden geïnformeerd over de naderende storm, of dat hij zich moest ergeren omdat hij het slachtoffer was geworden van zijn eigen achterdocht. Hij voelde dat hij zijn verwarring dreigde te tonen. Dat mocht in geen geval gebeuren – en daarom beval hij: ‘Kapitein, laat me je instrumenten zien.’

Terwijl ze over het dek liepen, de sjah voorop, de kapitein erachteraan, werd de hemel nog donkerder, zover het oog reikte, met uitzondering van een smalle blauwe strook in het noordoosten. In het westen waren de wolken heel dreigend en paars, in het zenit van de hemel werden ze iets vriendelijker en lichter en in het oosten verbleekten ze tot een haast weldadig aandoende fletsheid. De kapitein, die drie passen achter de sjah bleef, werd bevangen door waarachtige, oprechte vrees. Dit keer was het niet, zoals eerst, angst voor de vorst en zijn eigen leugen, maar vrees voor Allah, de heerser over de wereld, en voor de storm die hij zo lichtzinnig had voorspeld. Het was voor het eerst dat de kapitein de eer had de sjah in sjah onderdak te verlenen op zijn schip. Wat wist die brave kapitein van de wetten van de diplomatie? Hij bevoer de zeeën al twintig jaar lang, steeds op dit keizerlijke stoomschip, de Achmed Akbar. Hij had veel stormen meegeemaakt, in zijn jeugd had hij nog op zeilschepen gevaren en op zeilschepen had hij met de zeevaart kennism gemaakt. Deze sjah had sinds zijn troonsbestijging nooit de behoefte gevoeld een zee over te steken. Hem, de arme kapitein, viel de eer te beurt de machtige heerser voor het eerst over het water te vervoeren. ‘We mogen de kust van Europa niet binnen de voorgeschreven tijd bereiken,’ had de grootvizier tegen hem gezegd. ‘Zijne Hoogheid is hoogst ongeduldig van karakter en wil zijn wensen al vervuld zien als hij ze amper heeft uitgesproken. Maar er zijn diplomatieke obstakels, begrijpt u, ka-

pitein. We moeten eerst het antwoord van Zijne Excellentie, onze ambassadeur, afwachten. Tot die tijd moeten we trachten dicht onder de kust te kruisen. Mocht het in Zijne Hoogheid opkomen u iets te vragen, dan zegt u maar dat u bang bent dat er storm op komst is.'

Aldus had de grootvizier gesproken. En zie: de storm was daadwerkelijk in aantocht. En dat terwijl de instrumenten hem helemaal niet hadden aangekondigd. Dat had de leugen gedaan, gewoon de leugen! De kapitein was gelovig en hij vreesde Allah.

Ze gingen de hut van de kapitein binnen. Daar bevonden zich bijna geen instrumenten en zeker geen instrumenten die iets konden zeggen over een naderende storm. Er was alleen een groot kompas, van Engelse makelij, vastgeschroefd aan een rond tafelblad. De sjah boog zich eroverheen.

'Wat is dat, kapitein?' vroeg hij. 'Een kompas, Hoogheid!' zei de kapitein. 'Aha,' zei de sjah. 'En andere instrumenten heb je niet?' 'Hier niet, Hoogheid, die zijn hiernaast, in de kamer van de officier!' 'Storm dus?' vroeg de sjah. Hij had geen zin meer om naar andere instrumenten te kijken en bovendien zag hij oprecht uit naar storm. 'Wanneer komt die storm eindelijk?' vroeg hij op beminnelijke toon. 'Ik vermoed, na zonsondergang!' zei de kapitein.

De sjah vertrok, de kapitein volgde. Toen ze aan dek kwamen, was de dag al bijna zo donker als een echte nacht. De dienstdoende officier kwam haastig aanlopen, hij holde, hij draafde. Hij deelde de kapitein iets mee in termen die de sjah nog nooit had gehoord. De sjah liep dan ook verder zonder zich om het tweetal te bekommeren. Hij ging aan de reling staan en keek met oprecht genoeg naar het ziedende schuim van de aanstormende, zich terugtrekkende en steeds weer aanstormende golven. Het schip begon te deinen. De wereld begon te deinen. De golven leken groene, zwarte, blauwe en

grijze tongen met een sneeuwwitte rand. Plotseling werd de sjah gegrepen door een hevig gevoel van onbehagen. In zijn ingewanden wroette en woelde een onbekend gedrocht. Hij herinnerde zich dat hij zich één keer eerder zo misselijk had gevoeld, toen hij nog een jongen was en ziek, heel erg ziek.

De kapitein werd gegrepen door dubbele paniek: ten eerste was zijn vorst onwel en ten tweede stak juist de storm op die hij zo lichtvaardig liegend had voorspeld. De kapitein wist niet meer waar hij zich dringender om moest bekommeren, om de storm of om het onbehagen van zijn vorst. Hij besloot zijn aandacht op de sjah te richten. Dat was ook zinvoller omdat hij toch al bevel had gegeven meteen zo dicht mogelijk naar de kust terug te varen. De sjah lag in verscheidene dekens gewikkeld languit op het scheepsdek. De lijfarts, die hij zo haatte en die naar zijn mening de enige mens was aan wie hij zijn leven lang niet meer kon ontkomen, stond over de zieke heerser heen gebogen. Hij deed het meest voor de hand liggende, hij gaf de sjah valeriaan te drinken. De eerste dikke regendruppels vielen op het zachte fluweel van de tent die rond de sjah was opgezet. De wind deed de metalen ringen die de wanden van de tent aan de drie metalen stangen bevestigden, zachtjes rinkelen. De sjah voelde zich beter. Hij wist dat het buiten bliksemde en met een gelukzalig welbehagen luisterde hij naar de donderslagen. Zijn misselijkheid verdween, geen wonder! Het schip lag stil, nog geen twee zeemijl uit de kust. Alleen de zee sloeg met regelmaat woest tegen de flanken van het schip.

Deze storm was de grootvizier gezonden als een bijzonder geschenk uit de hemel. In snelle bootjes bereikten secretarissen midden in de nacht Constantinopel. In dezelfde snelle bootjes kwamen ze de volgende dag, tegen negen uur 's ochtends, terug. De sjah sliep nog. Ze hadden het telegram van de ambassadeur in Wenen bij zich. Zijne Hoogheid werd in